

В. В. Літостанський,
заст. директора Ін-ту інноваційних технологій і
змісту освіти МОН України

В. Ф. Іванов,
д-р філол. наук Інституту журналістики
КНУ імені Тараса Шевченка

Т. В. Іванова,
д-р пед. наук, проф.
Маріупольського державного університету

В. І. Даниленко,
канд. філос. наук, доц. Ін-ту інноваційних
технологій і змісту освіти МОН України

В. П. Мележик,
канд. тех. наук, доц. Ін-ту інноваційних техно-
логій і змісту освіти МОН України

Litostanskyi Volodymyr,
Deputy Director of Institute of Innovation
Technologies and Education Content of the
Ministry of Education and Science of Ukraine

Ivanov Valeriy,
Doctor of Philological Sciences, Professor
Institute of Journalism
Taras Shevchenko National University of Kyiv

Ivanova Tetiana,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Mariupol State University

Danylenko Volodymyr,
Candidate of Philosophical Sciences Associate
Professor of Institute of Innovation Technologies
and Education Content of the Ministry of
Education and Science of Ukraine

Melezhyk Viktor,
Candidate of Engineering Sciences, Associate
Professor of Institute of Innovation Technologies
and Education Content of the Ministry
of Education and Science of Ukraine

УДК 007: 304: 004: 374.7 (477)

Основні організаційно-методичні засади впровадження медіаосвіти та медіаграмотності в навчально-виховний процес навчальних закладів України

Basic organizational and methodological principles of implementation of media education and media literacy into educational process of educational institutions of Ukraine

РЕФЕРАТ. У статті описано процес прийняття на державному рівні організаційно-методичних засад впровадження медіаосвіти та медіаграмотності в навчально-виховний процес навчальних закладів нашої країни, наголошено на важливості такої роботи.

Ключові слова: інформатизація, інформаційне суспільство, медіа, медіаосвіта, медіаграмотність.

ABSTRACT. The article deals with the process of implementation at the state level of organizational and methodical principles of implementation of media education and media literacy into educational process of educational institutions of our country; it stresses on importance of such a work.

Keywords: informatization, information society, media, media education, media literacy.

© Літостанський В. В., Іванов В. Ф., Іванова Т. В., Даниленко В. І., Мележик В. П., 2015

Загальна культура суспільства, громадські тенденції, професійна підготовка фахівців сьогодні неможливі поза формуванням та поширенням в Україні основ медіаграмотності.

Зазначене цілком узгоджується із Грюнвальдською декларацією з медіаосвіти (1982), резолюцією ЮНЕСКО (1989) щодо розвитку критичної медіаосвіти, Віденською конференцією «Освіта для медіа та цифрового століття», Севільською конференцією «Медіаосвіта молоді», Резолюцією Європарламенту щодо медіаграмотності у світі цифрових технологій, Комюніке Єврокомісії «Європейський підхід до медіаграмотності у світі цифрових технологій», а також з низкою інших документів, затверджених Євросоюзом та ООН, у яких наголошується, що медіаграмотність є базовим елементом політики у сфері споживання аудіовізуальної інформації, основою обізнаності у питаннях інтелектуальних прав людини, необхідною умовою задля залучення громадян до участі у демократичному житті, дієвим фактором міжкультурного діалогу.

На міжнародному форумі «Альянс цивілізацій» (Мадрид, січень 2008 р.) за участю політиків, діячів культури та мистецтва різних національностей і релігій з 68 країн світу було офіційно оголошено про створення першого інтернет-порталу, цілком присвяченого медіаосвіті, медіапедагогіці, медіакомпетентності. Різними мовами світу на форумі було презентовано матеріали (книжки, статті, навчальні програми) з проблем медіаосвіти (медіаграмотності).

За етимологією (від лат. media) медіа означає середовище, за допомогою якого відбувається обмін інформацією через друковані видання, періодичну пресу, фото, звукозапис, кінематограф, телебачення, відео, комп'ютерні системи, інтернет. Дослідження останніх років свідчать: «спілкування» з продукцією медіа для молоді посідає одне з перших місць.

Тож в освітній галузі слід вибудовувати освітню палітру таким чином, щоб навчати і тих, хто навчається, і тих, хто навчає критично ставитися до різних видів даних, формувати вміння визначати джерела інформації, їх політичну, ідеологічну, культурну та соціальну спрямованість, образно кажучи, формувати уміння з бурхливого інформаційного потоку виокремлювати справжні людські чесноти, достовірні інформаційні матеріали та факти.

У зв'язку з цим навесні 2010 р. до міністра освіти і науки України звернувся голова науково-методичної комісії з мистецтва Науково-методичної ради міністерства, Президент Академії мистецтв України з пропозиціями та обґрунтуванням введення в програми підготовки педагогічних кадрів обов'язкових модулів з медіаосвіти, що сприятиме інтенсивному її впровадженню у викладацьку практику.

Гострота порушених питань щодо впровадження медіаосвіти в навчально-виховний процес

навчальних закладів буде ще відчутнішою, коли врахувати те, що сьогоднішнє життя не можна уявити без користування інтернетом. Саме тому медіаобізнаним сьогодні має бути кожний свідомий громадянин нашого суспільства, а не тільки учень загальноосвітньої школи чи студент вишу.

Враховуючи досвід розвитку медіаосвіти у США, Канаді, Австралії, Великобританії, Франції, Німеччині, Росії, Швеції, Данії, Фінляндії, в інших країнах та обґрунтовані пропозиції Президента Академії мистецтв України щодо впровадження медіаосвіти в програми навчальних закладів, міністр дав доручення відповідним структурам вивчити зазначену проблему та вжити заходів щодо її вирішення. З цієї метою відбулася низка нарад фахівців, першу з яких було присвячено обговоренню цього питання.

На нараду під головуванням Президента Академії української преси та її виконавчого директора були запрошені координатор Л. Баран та директор програми «Засоби масової інформації» міжнародного фонду «Відродження» В. Замніус, голова правління «Інтерньюз-Україна, USAID» К. Квурт, координатор програми «У-медіа» І. Негреєва, голова Національної комісії з утвердження свободи слова та розвитку інформаційної галузі Т. Петрів, генеральний директор Української асоціації видавців періодичної преси О. Погорелов, голова Національної спілки кінематографістів України С. Тримбач, представники Міністерства освіти і науки України та засобів масової інформації.

Після загальної дискусії, в якій взяли участь усі учасники наради, одностайно було ухвалено рішення: застосувати всі індикатори задля досягнення кінцевої мети – допомогти людині орієнтуватися в інформаційному суспільстві та формувати своє ставлення й, відповідно до отриманої інформації, свою позицію. З цієї метою:

- укласти спеціальний список закладів та установ, що їх доцільно залучити до обговорення проблеми задля обміну інформацією;

- сформувати авторський колектив для розроблення навчальної програми «Медіаосвіта та медіаграмотність» і загального огляду підходів щодо її впровадження в навчальний процес навчальних закладів;

- провести наступну нараду в розширеному складі фахівців з медіа задля обговорення проекту навчальної програми «Медіаосвіта і медіаграмотність»;

- привернути увагу міжнародних організацій до медіаосвіти громадян як до важливого складника політичної культури суспільства, в якому одним із важливих чинників учасники наради вбачають упровадження системної медіаосвіти на всіх освітніх рівнях і в усіх прошарках суспільства.

Після завершення роботи над структурою та змістом навчальної програми відбулася друга роз-

ширена нарада, на яку було запрошено, крім учасників вищезазначеної наради, представників ОБСЄ, посольства Швеції, редакції журналу «Телекритика», інших провідних періодичних видань. На нараді відбулося розгорнуте обговорення структури, змісту та науково-методичного й організаційного інструментарію проекту програми. Під час обговорення було особливо наголошено на змістовій частині тем і наповненні їх сучасним контентом, визначено шляхи практичної апробації проекту програми в закладах післядипломної педагогічної освіти, провідних вищих педагогічних навчальних закладах України після її доопрацювання згідно з пропозиціями учасників наради.

З цією метою доопрацьований проект програми було розміщено на сайтах Міністерства освіти і науки України, Інституту інноваційних технологій і змісту освіти, електронною поштою надіслано до зазначених вище навчальних закладів задля залучення до обговорення широкого кола освітян усіх рівнів. Більше того, обговорення проекту програми відбулося на засіданнях вчених рад провідних закладів післядипломної педагогічної освіти: Харківської та Херсонської академій неперервної педагогічної освіти, Чернігівського, Вінницького та інших обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти. Усі зауваження та пропозиції, що надійшли до розробників проекту навчальної програми, було ретельно опрацьовано та внесено в її змістову частину.

Варто відзначити особливу структуру розробленої програми. Вона складається із двох змістових модулів, а саме: «Теоретичні основи медіаграмотності» та «Практична медіалогія», що можуть вивчатись як комплексно, так і окремо з додатковою вибірковою частиною іншого модуля. У зв'язку з цим деякі теми першого змістового модуля частково повторюються в окремих темах другого. Наприклад, «Стандарти журналістської діяльності» і «Стандарти в медіа», «Сучасні маніпулятивні технології мас-медіа» і «Прихований вплив медіа на свідомість особистості», або ще «Технології підсвідомого впливу мас-медіа» і «Теорії впливу медіа». Таке часткове дублювання змісту тематики змістових модулів навчальної програми створює гнучку технологію розробки робочих програм для педагогічних і науково-педагогічних працівників з поділом цих програм на нормативні та вибіркові складники.

Остаточний варіант проекту програми після всебічного обговорення та доопрацювання Інститутом інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки було надіслано до науково-методичної комісії галузі знань «Педагогічна освіта» Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України для проведення науково-методичної експертизи щодо використання її як базової в закладах післядипломної педагогічної

освіти, вищих педагогічних та загальноосвітніх навчальних закладах.

Позитивне рішення науково-методичної комісії та затвердження програми директором Інституту інноваційних технологій і змісту освіти слугували підґрунтям задля видання її накладом понад 500 примірників та розсилання до відповідних навчальних закладів. Таким чином було отримано відповідь на запитання: що таке медіаосвіта та медіаграмотність і чого потрібно навчати учнів загальноосвітніх шкіл та студентів вищих педагогічних навчальних закладів? У зв'язку з цим постало не менш важливе питання: як навчити того, хто навчатиме учнів загальноосвітніх шкіл та студентів вищих педагогічних навчальних закладів? Було ухвалено неординарне рішення: розпочати навчання педагогічних і науково-педагогічних працівників не «знизу», як зазвичай, а «зверху», тобто зробити медіаобізнаними передовсім викладачів закладів післядипломної освіти педагогічних працівників та вищих педагогічних навчальних закладів. У майбутньому перші навчатимуть діючих учителів загальноосвітніх шкіл на курсах підвищення кваліфікації педагогічних працівників, а другі – студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Для цього Інститутом інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України спільно з Академією української преси було проведено низку тренінг-семінарів за вищезазначеною програмою з обсягом годин один національний кредит (1,5 кредиту Європейської кредитно-трансферної системи). Такою роботою були охоплені викладачі 20 закладів післядипломної педагогічної освіти, 19 педагогічних інститутів та університетів, Української інженерно-педагогічної академії (м. Харків), 10 педагогічних коледжів (усього понад 50 вищих навчальних закладів), проректори (заступники директорів) вищих педагогічних навчальних закладів, представники управлінь освіти і науки обласних державних адміністрацій. Усі учасники тренінг-семінарів отримали сертифікати, які дають право на освітню діяльність щодо викладання основ медіаосвіти в навчальних закладах, та рекомендації розпочати викладання за згодою керівництва закладу курсу «Медіаосвіта та медіаграмотність» згідно з програмами, розробленими та затвердженими безпосередньо в навчальному закладі.

Одночасно було проведено низку регіональних нарад-семінарів (Дніпропетровськ, Донецьк, Запоріжжя, Луганськ, Полтава, Севастополь, Слов'янськ, Харків, Херсон, Хмельницький, Чернігів) задля підготовки вчителів-координаторів загальноосвітніх шкіл за програмою «Медіаосвіта та медіаграмотність» обсягом годин один кредит Європейської кредитно-трансферної системи. У роботі регіональних нарад-семінарів узяли участь понад 300 вчителів-координаторів загальноосвітніх навчальних

закладів із 250 шкіл, яким також видано сертифікати на право освітньої діяльності з викладання курсу «Медіаосвіта та медіаграмотність».

Оскільки така діяльність не набула унормованого характеру, Академія української преси спільно з Інститутом інноваційних технологій і змісту освіти ухвалила рішення щодо неформального моніторингу процесу впровадження медіаосвіти та медіаграмотності в навчально-виховний процес навчальних закладів України. З цією метою зазначеними установами у 2012 р. організовано та проведено перший форум – конференцію з обміну досвідом щодо організаційного та навчально-методичного забезпечення навчально-виховного процесу, в якій узяли участь усі слухачі проведених тренінг-семінарів. У 2013 р. Міністерство освіти і науки України та Академія української преси провели Міжнародну науково-методичну конференцію «Практична медіаосвіта: міжнародний досвід та українські перспективи», у роботі якої взяли участь керівні органи міністерства, учителі загальноосвітніх шкіл, викладачі вищих навчальних закладів та закладів післядипломної педагогічної освіти, методисти, науковці, представники навчальних закладів інших держав, зокрема Росії, Молдови, Білорусі та ін.

Упровадження медіаосвіти та медіаграмотності в навчально-виховний процес навчальних закладів потребує відповідного програмного та навчально-методичного забезпечення. На сьогодні розроблено та надіслано до відповідних навчальних закладів програми з медіаосвіти й медіаграмотності для учнів початкової та старшої школи, для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, для педагогічних і науково-педагогічних працівників (учителів загальноосвітніх шкіл та викладачів вищих педагогічних навчальних закладів і закладів післядипломної педагогічної освіти). Уперше в Україні підготовлено та видано з відповідним грифом Міністерства освіти і науки підручник «Медіаосвіта і медіаграмотність» накладом 1000 примірників (перше видання). Зазначений підручник розіслано всім навчальним закладам, в яких впроваджується медіаосвіта та медіаграмотність. На допомогу вчителям загальноосвітніх шкіл видано збірку «Практична медіаосвіта: авторські уроки» обсягом 25 умовно-друкарських аркушів і накладом 1000 примірників та друге

видання «Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд».

Усе вищезазначене створило підґрунтя для надання керівникам навчальних закладів усіх рівнів конкретних рекомендацій щодо впровадження медіаосвітніх технологій в освітню галузь України. На підставі цього голова комісії з реорганізації, перший заступник міністра 20 березня 2013 р. підписав листа за №1/9-226 міністрові освіти і науки Автономної Республіки Крим, начальникам управлінь освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, ректорам (директорам) вищих педагогічних навчальних закладів, ректорам (директорам) обласних закладів післядипломної педагогічної освіти, директорам загальноосвітніх шкіл, яким рекомендовано, починаючи з 2013/2014 навчального року, запровадити вивчення курсу «Основи медіаграмотності» в загальноосвітніх навчальних закладах – за рахунок годин варіативної частини навчальних планів, у вищих педагогічних навчальних закладах – за рахунок годин вибіркової частини освітньо-професійної програми підготовки педагогічних працівників, в обласних закладах післядипломної педагогічної освіти – за відповідними програмами освітньої діяльності курсів підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників. Можливе також вивчення окремих тем навчальних програм з медіаосвіти після введення їх до структури інтегрованих загальноосвітніх навчальних предметів та гуманітарного циклу навчальних дисциплін вищих педагогічних навчальних закладів.

Відлуння запровадження медіаосвіти в навчально-виховний процес навчальних закладів України досягло й держав-республік колишнього Радянського Союзу. Академія української преси веде перемовини з представниками навчальних закладів та громадських організацій Білорусі, Казахстану, Молдови, Грузії, Вірменії, Азербайджану та ін. щодо обміну досвідом та співпраці з організаційного та навчально-методичного забезпечення впровадження медіаосвіти в освітню галузь вищезазначених держав. За певної фінансової підтримки така співпраця стане реальністю. Її координацію може здійснювати Міжнародний науково-методичний центр, створений з ініціативи Інституту інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України та Академії української преси.

Подано до редакції 19. 03. 2015 р.

Литостанський В. В., Іванов В. Ф., Іванова Т. В., Даниленко В. И., Мележик В. П.

Организационно-методические основы внедрения медиаобразования и медиаграмотности в учебно-воспитательный процесс учебных заведений Украины.

РЕФЕРАТ. В статье описан процесс принятия на государственном уровне организационно-методических основ внедрения медиаобразования и медиаграмотности в учебно-воспитательный процесс учебных заведений нашей страны, делается акцент на важности такой работы.

Ключевые слова: информатизация, информационное общество, медиа, медиаобразование, медиаграмотность.